

یادداشت

راهکار واقعی شدن قیمت محصولات کشاورزی

محمد بن‌زاده

کارشناس بورس کالا

یکی از چالش‌های جدی در حوزه محصولات کشاورزی و دامی، عدم شفافیت قیمت‌هاست. مهم‌ترین رونق تولید در حوزه کشاورزی، افزایش شفافیت در حوزه قیمت‌ها و همین‌طور قطع دست‌دلان از این بازار است. متأسفانه به‌بهانه یارانه‌ای بودن برخی اقلام کشاورزی، مقاومت‌هایی بر سر راه عرضه این محصولات در بورس کالا وجود دارد. حال آنکه تجربه عرضه محصولات مختلف در بورس کالا نشان داده هروقت محصولی از طریق این بازار عرضه و قیمت‌گذاری براساس عرضه و تقاضا تنظیم شده، مشکلات کمتری را در بازار شاهد بوده‌ایم و تولیدکنندگان هم بهره‌ بیشتری برده‌اند. کما اینکه تا قبل از ورود زعفران به بورس کالا، کشاورزان محصول خود را با قیمتی بسیار ارزان به دلان فروخته و زعفران ایران با قیمتی نازل و به‌صورت فله، صادر و در بازارهای صادراتی با نام و بسته‌بندی اسپانیا و... عرضه می‌شد. اما بعد از ورود زعفران به بورس کالا، زعفران به قیمت‌های جهانی نزدیک شد و کشاورزان و زعفران کاران، امکان فروش محصول با قیمت مناسب‌تر را پیدا کردند. در حال حاضر قیمت بسیاری از محصولات کشاورزی از جمله جو، ذرت و حتی میوه، توسط دلان تعیین می‌شود. انتظار می‌رود سیاست‌گذاران و مسئولان هم در بخش کشاورزی و هم در بورس کالا، توجه بیشتری به عرضه محصولات کشاورزی از طریق رینگ بورس داشته باشند تا هم با حذف دلان، کشاورزان سود بیشتری کسب کنند و هم تولید رونق بگیرد و هم مصرف‌کنندگان امکان خرید بی‌واسطه را داشته باشند. در اکثر بورس‌های بزرگ دنیا، محصولات کشاورزی حضور پررنگی دارند. این به دلیل اهمیت و اولویت دادن به بخش کشاورزی است. اگر نهادهای تولید از طریق بورس کالا و بدون حضور دلان و واسطه‌ها عرضه شده و به دست تولیدکنندگان برسد، می‌توان قیمت تمام‌شده را هم کاهش داد. در صورتی که عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا اهمیتی نداشت، کشورهای توسعه‌یافته روی این موضوع تمرکز نمی‌کردند و این‌قدر به آن اهمیت نمی‌دادند. به بیان دیگر هر کالایی که از طریق بورس عرضه شود، بازار مصرف آن مدیریت و قیمت‌ها تعدیل می‌شود. با توجه به تجربه مقطعی و مثبت عرضه گندم، جو و ذرت در بورس کالای سال‌های گذشته، عرضه نهادهای کشاورزی در بورس بسیار مناسب است. کشاورزان تنها بخش کمی از کودهای مصرفی را به‌صورت یارانه‌ای از شرکت خدمات حمایتی دریافت می‌کنند. در حالی که بخش بزرگی از محصولات کشاورزی مشمول تخصیص کود یارانه‌ای نیست. با عرضه تمامی نهادهای کشاورزی، به‌ویژه انواع کود در بورس کالا، بازار کالاهای اساسی تعدیل و تنظیم می‌شود. در عرضه نهادهای محصولات کشاورزی در بورس کالا باید توجه کرد که بخش بزرگی از کشاورزان خرده‌پا هستند و نمی‌توانند مثلاً برای یک هکتار زمین، اقدام به خرید کود از بورس کالا کنند. بر همین اساس، پیشنهاد می‌شود برای سهولت کار، شرکت‌های تعاونی روستایی که به‌صورت مویرگی در سراسر کشور فعال هستند، کد بورسی دریافت و اقدام به خرید کود و بذر کنند تا نهادهای کشاورزی به‌صورت مستقیم در اختیار کشاورزان قرار گیرد. از سویی نظارت‌ها بر گردش کار توزیع کودهای شیمیایی به‌ویژه کودهای یارانه‌ای ضعیف است. در سال‌های گذشته سیاست‌های نادرستی در توزیع کودهای کشاورزی انجام گرفت. طوری که توزیع تمامی کودهای مصرفی کشاورزان به شرکت خدمات حمایتی داده شد. به این ترتیب، اتحادیه‌ها و انجمن‌های تخصصی این بخش کنار گذاشته شدند. بنابراین بهترین راهکار در این زمینه عرضه تمامی نهادهای کشاورزی و کالاهای اساسی در بورس کالا است. در این راستا، تجربه عرضه گندم در بورس کالا وجود دارد. زمانی که قیمت جهانی گندم تنی ۱۸۰ دلار بود، ۱۲۰۰ تن گندم از طریق تابلوی بورس کالا صادر شد. قطعاً عرضه نهادهای و محصولات کشاورزی حتی گندم در بورس کالا نتایج مثبتی به همراه دارد و منجر به تعدیل قیمت‌ها می‌شود.

انبوه محصولاتی مانند زعفران، پسته، انگور، زیتون و...، که با توجه به شرایط آب‌وهوایی و خاکی مناسب ایران، می‌توانند به عنوان محصولات صادراتی موفق عمل کنند و درآمدزایی قابل توجهی داشته باشند، از دیگر فرصت‌هایی است که باید به نحو احسن از آن‌ها بهره برد.

مسئله دیگر در کشاورزی اگر به شیوه صحیح دنبال شود، اولاً ما می‌توانیم در تولید بسیاری از محصولات کشاورزی در داخل که تقاضای زیادی برای آن وجود دارد خودکفا شویم. دوماً در محصولاتی که در تولید آن‌ها مزیت نسبی داریم از جمله پسته، زعفران، خرما و... امکان این را داریم که میزان صادرات و ارزآوری را چندین برابر کرده و رتبه نخست در صادرات این محصولات را در دنیا کسب کنیم.» افقه بسا تأکید بر اینکه کشاورزی سنتی در ایران باید صنعتی شود، گفت: «در این روش میزان آب برای کشت محصولات بسیار کم و این با توجه به کم‌آبی در ایران از اهمیت بسزایی برخوردار است. ما در کشور نمونه کشاورزی صنعتی را در تولید نیشکر و پنبه در خوزستان شاهد هستیم که بسیار موفق بوده و علاوه بر اینکه نیاز کشور در این حوزه تأمین شده، اشتغالزایی مناسبی نیز ایجاد شده است. بنابراین مادر حوزه کشاورزی نیاز به تغییر سیاست‌گذاری‌های کلان داریم، تا از این طریق یک تغییر ریل حادث شود. همچنین مدیریت صحیح در مورد اراضی زیر کشت و استفاده از منابع آبی در دسترس نیز باید مورد توجه قرار گیرد.»

برندسازی برای محصولات کشاورزی

ایجاد تعاونی‌هایی جهت جمع‌آوری، بسته‌بندی، برندسازی و ایجاد شبکه صادرات پیوسته از موارد مهمی است که امروزه باید در صادرات هر محصول کشاورزی توسط صادرکننده رعایت شود. این موضوع باعث حفظ پیوستگی صادرات محصول می‌شود. به‌صورتی که واردکننده و مصرف‌کننده محصول خارج از مرزها، به خرید از محصول ایرانی عادت خواهد کرد. همچنین اختصاص یارانه و اعطای تسهیلات جهت راه‌اندازی صنایع تبدیلی برای بالا بردن ارزش افزوده، اهمیت زیادی دارد. امروزه صادرات محصول به‌صورت خام سود چندانی حاصل نمی‌کند و عایدی چندانی برای کشور ندارد. تزریق محصول به شبکه صنایع تبدیلی و صادرات محصولات ثانویه، هم باعث اشتغال بیشتر می‌شود و هم در آمد بیشتری برای کشور به‌دنبال خواهد داشت. به همین منظور باید با در نظر گرفتن شرایط مالیاتی خاص و دادن یارانه‌های دولتی از ایجاد چنین صنایعی حمایت کرد.

در بورس کالا با توجه به اینکه مبدأ، مقصد، عرضه‌کننده و مصرف‌کننده مشخص دارد و حجم معاملات نیز شفاف است، در سایه چنین وضعیتی بخش قابل توجهی از دلای‌های مخرب در بازار محصولات کشاورزی با رونق معاملات گواهی سپرده کالایی از بین می‌رود.» میثمی ادامه داد: «البته ما نیاز داریم نظام انبارداری در بخش کشاورزی را توسعه دهیم تا معاملات سایر محصولات هم به شکل گواهی سپرده انجام شود. ورود محصولات کشاورزی به بورس کالا سبب می‌شود قیمت‌ها شفاف شده و با کنار رفتن مشکلات بازار سنتی، دست‌دلان به عنوان واسطه و سودجو در جهت بهره بردن از منافع تولید کوتاه شود. این کارشناس بازار سرمایه به تجربه‌های موفق در این زمینه اشاره کرد و گفت: «با ورود محصولات کشاورزی همچون زعفران و پسته به بورس کالا و قراردادهای آتی، کشاورزان توانستند با نحوه فروش محصولات خود در بورس آشنا شوند. کشف روزانه، واقعی و عادلانه قیمت کالاها، کنار رفتن واسطه‌ها، شفاف‌سازی آمار تولید و نیاز و امکان نظارت دقیق برای سیاست‌گذاران از جمله مزایای رونق بیشتر معاملات گواهی سپرده کالایی در حوزه کشاورزی است.»

مشیمی به یک مشکل قدیمی و مزمن که کشاورزان با آن روبه‌رو هستند اشاره کرد و توضیح داد: «با ورود عمده این محصولات به انبارهای بورسی، مشکل قدیمی کشاورزان یعنی فروش ارزان محصول سرزمین به دلان از بین می‌رود. کشاورز با گذاشتن محصول خود در انبارهای استاندارد معرفی شده از سوی بورس کالا، هر زمان که بخواهد آن را با قیمت روز می‌فروشد. این رویه به نفع تولیدکننده، مصرف‌کننده و حتی تجار خواهد بود. با حمایت متوالیان بخش کشاورزی از معاملات گواهی سپرده کالایی، نظام انبارداری در کشور نیز توسعه می‌یابد و کشاورزان به دلیل فروش محصولات با قیمت واقعی و عادلانه برای تولید بیشتر و با کیفیت‌تر انگیزه پیدا می‌کنند.»

تبدیل کشاورزی سنتی به صنعتی
حلقه مفقوده صادرات محصولات ایرانی

کشاورزی در ایران به رغم فرازونشیب‌هایی که طی دهه‌های اخیر داشته، اما باز هم دارای فرصت‌هایی است که می‌توان با استفاده از آن‌ها کشور را از واردات انواع محصولات کشوری بی‌نیاز کرد، یا حداقل میزان وابستگی به خارج را در حوزه غذایی به‌شدت کاهش داد. از سویی توسعه کشت

عدم توسعه متوازن

مرتضی افقه، عضو هیأت علمی گروه اقتصاد دانشگاه چمران اهواز در گفت‌وگو با «آتی‌نو» با اشاره به اینکه یک دیدگاه غلط در مورد وضعیت کشاورزی در ایران وجود دارد، گفت: «این نقطه نظر باعث شده که وضعیت این صنعت امروز خوب نباشد. اینکه مدام گفته می‌شود ایران با بحران آب و خشکسالی روبه‌رو است و نباید بسیاری از محصولات کشاورزی در آن کشت شود، به اعتقاد من صحبت غلطی است. نتیجه چنین حرفی این شده که امروز ما مجبوریم برای تأمین نیازهای غذایی خود واردات انجام دهیم.» او افزود: «شاهد بیت این دیدگاه نیز مرتبط با کشت هندوانه است. این‌گونه استدلال می‌شود که چون کشت هندوانه آب‌بری زیادی دارد، نباید در ایران کاشته شود. بحثی که به اسم صادرات مجازی آب در رسانه‌ها به آن زیاد پرداخته می‌شود. ما اصولاً در کشوری زندگی می‌کنیم که در تقسیم‌بندی‌های جغرافیایی

احیاء شدن زعفران ایرانی با حضور در تالار نقره‌ای

کوتاه شدن دست‌دلان با عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا

چندسالی می‌شود که عرضه محصولات کشاورزی در تالار نقره‌ای بورس کالا آغاز و تاکنون محصولاتی نظیر زعفران، پسته، خرما، گندم، چای، ذرت و...، عرضه شده، اما توسعه این روند به کندی پیش می‌رود. با عرضه محصولی مانند زعفران از صادرات فله‌ای این محصول تا حد زیادی

همچنین ورود زعفران به بورس منجر به ورود دستگاه‌های جدید نظیر دستگاه خشک‌کن زعفران و رعایت بهداشت حین برداشت شد. این موضوع تا آنجا پیش رفت که امروز به جرأت می‌توان گفت بیش از ۹۰ درصد زعفرانی که وارد انبارهای بورسی می‌شود، مورد پذیرش قرار می‌گیرد و مقدار کمی برگشت می‌خورد که با مشاوره و آموزش قابل‌رفع است. با این اتفاق صادرکننده به یک منبع تأمین مطمئن دسترسی دارد و به واسطه وجود زعفران با کیفیت در انبارهای بورس، صادرکنندگان نیز شرایط به مراتب بهتری را تجربه می‌کنند.

کاهش قیمت با عرضه در بورس کالا

حسن میثمی، کارشناس بازار سرمایه در گفت‌وگو با «آتی‌نو» با اشاره به اینکه در بازار سنتی شاهد هستیم که

با افزایش آگاهی مصرف‌کنندگان ایرانی در مورد سلامتی و کیفیت محصولات، بازار محصولات ارگانیک در حال گسترش است. کشاورزان می‌توانند با تولید محصولات ارگانیک و بدون سموم، به بازار جدید و پرسودی وارد شوند. ایران یکی از کشورهای پیشرو در تولید گیاهان دارویی شناخته می‌شود. توسعه کشت و فرآوری گیاهان دارویی می‌تواند فرصتی مناسب برای کشاورزان باشد تا در بازارهای داخلی و خارجی به سود بالایی دست یابند. توسعه کشاورزی از طریق روش‌های کشت بدون خاک با استفاده از محلول‌های مغذی یا آب می‌تواند به تولید محصولات با کیفیت و بازدهی بالا کمک کند؛ به‌خصوص در مناطقی که شرایط خاکی و آبی نامناسبی دارند. این‌ها همگی ظرفیت‌های در اختیار صنعت کشاورزی ایران است که می‌توان با استفاده از آن‌ها، در جهت بهبود وضعیت و رشد کشاورزی در ایران گام برداشت.

کشاورزی سنتی ایران

بر اساس آماری که سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد (فاو) منتشر کرده، ایران امروز نوزدهمین کشور از نظر سطح زیر کشت در دنیاست، اما متأسفانه جزء ۲۰ کشور صادرکننده محصولات کشاورزی نیست. این در حالی است که مالزی در جایگاه سی‌وپنجمین کشور از نظر سطح زیر کشت، توانسته با برنامهریزی صحیح در کشاورزی و سرمایه‌گذاری رتبه ۱۷ در صادرات را به دست آورد. در حالی که پتانسیل‌های کشاورزی ایران با توجه به وسعت و موقعیت مکانی و همچنین داشتن محصولات تقریباً انحصاری نظیر زعفران و پسته بسیار بالاتر از مالزی است. علت اصلی این اتفاق را می‌توان در نبود رویکرد صنعتی به مقوله فوق در کشور ما و عدم توجه کافی مدیران و برنامهریزان به چشم یک صنعت پایدار و استراتژیک به کشاورزی جست‌وجو کرد.

گفت‌وگو

عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا می‌تواند برای اقتصاد کشور و کشاورزان اهمیت زیادی داشته باشد. این عمل باعث افزایش شفافیت در قیمت‌گذاری و میزان عرضه و تقاضا می‌شود. چنین اطلاعاتی برای تصمیم‌گیری بهتر سرمایه‌گذاران، تجار و تولیدکنندگان حیاتی است. وجود بورس کالا به تولیدکنندگان این امکان را می‌دهد تا محصولات خود را به شکل‌های مختلفی در بازار عرضه کنند؛ آن‌ها در قراردادهای آتی تا فروش فوری در بازارهای نقدی. این بازار به کشاورزان کمک می‌کند تا ریسک‌های مربوط به تغییرات قیمت را کاهش دهند، زیرا آن‌ها می‌توانند با استفاده از قراردادهای آتی، قیمت محصولات خود را به‌صورت مستقیم تعیین کنند. وجود بازار مبتنی بر بورس کالا باعث جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید به بخش کشاورزی می‌شود که به نوآوری و بهبود فناوری‌های کشاورزی منجر می‌شود. همچنین با استفاده از قراردادهای آتی، تولیدکنندگان شرایط حفظ سود خود را دارند و از تغییرات ناگهانی در بازار جلوگیری می‌کنند. به‌طور کلی، عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا می‌تواند به بهبود کارایی بازار، حفظ میزان سود کشاورزان و جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید در این صنعت منتهی شود.

زعفران، یک نمونه موفق

مشکل مالی کشاورزان و ارزان‌فروشی زعفران به دلان در فصل برداشت، معضلات عدیده نگهداری زعفران، نبود مرجعی برای قیمت واقعی، از دست رفتن اعتبار زعفران ایرانی به دلیل صادرات کالای بعضاً کم‌کیفیت و تقلبی و... از جمله مشکلات و چالش‌های بازار زعفران در سال‌های قبل بوده که با عرضه این محصول در بورس کالای هفت سال گذشته مرتفع شده است. از سویی در فصل برداشت زعفران، دیگر کشاورزان برای فروش اجباری و ارزان محصول‌شان به دلان در فشار و مضیقه نیستند؛ چرا که مسیری شفاف برای آن‌ها فراهم شده تا به جای آنکه محصول‌شان را به واسطه‌ها و دلان بفروشند، مستقیم به مصرف‌کنندگان عرضه کرده و ظرف چند ساعت وجه حاصل از فروش را دریافت کنند.